

Before the Ghettos: Jewish Intellectual Life in Medieval Italy - A View from the Manuscripts

Israel M. Sandman

University College London

Department of Hebrew & Jewish Studies

University College London,
'Calendars in Late Antiquity
and the Middle Ages' Project

Project funded by
the European Union

Gradual Shifts in Italian Jewish Reality from the Middle Ages to the Early Modern Period (16th Century)

Jewish Population becomes concentrated in Northern Italy

Move from Southern Italy & from abroad (Germanic & Iberian lands)

Jewish Study of Science: Gradual Evolution from Hebrew to Vernacular = Italian

Sephardi works in Italy, being processed; with Iberian Expulsion, no new ones

Church Censorship of Hebrew Writings

Some Censors & other Christian Clergy are Jewish Apostates / Christian Converts

Establishing of Ghettos

Venice unique case: came soon after permission to settle there

Gerson Soncino's sons (1520) and later Gerson himself (1527) move printing operation from Italy to Turkey

Anti-Jewish industry regulations; censorship

In the middle ages, there were Jewish communities throughout the length and breadth of the peninsula

Note: Sicily, including its Jewish communities, was then culturally different from Italy: Islamicate / Arabic

Italian Manuscript-Family of a Sephardic Work:

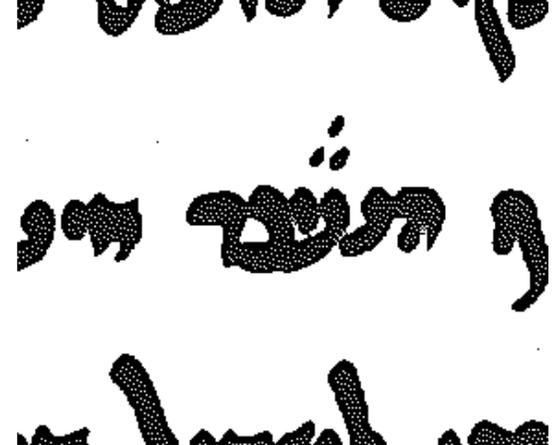
Abraham bar Ḥayya's calendrical work, composed by a Sephardi in France, 1123

Italian family: surviving copies from late 13th – 15th centuries.

The Italian family: Good quality, user-friendly, & shares unique conventions:

Section highly self-censored in all manuscripts: Discussion of Christianity & its calendar

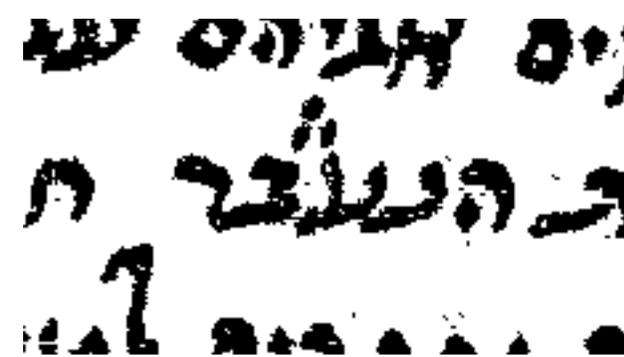
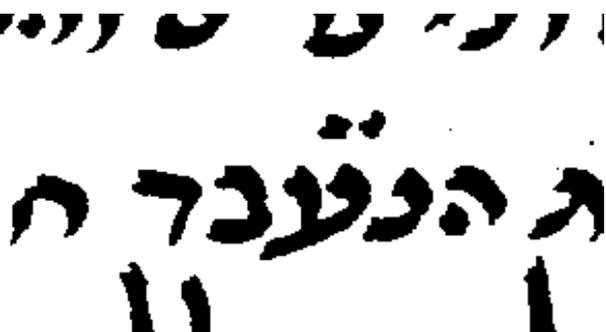
Italian immediate	who follow after the worshiped one,	it being the case that	they calculate their holidays (ḤGG) and their fast on the basis of him.	... Edom who hold fast to the religion of the worshiped one,
Italian cousin	who are drawn after the teaching of Jesus,	it being the case with them that		... Edom who are drawn after the teaching of Jesus,
Ashkenazi 2500	who count after 'that one',	it being the case with them that	they calculate, on the basis of him, their festivals ('YD) and their fast.	... Edom who count after 'that one',
Paris 1047	who are drawn after the incarnate one	it being the case with them that	they calculate, on the basis of him, their holidays (ḤGG) and their fast.	X
JTS 2596	the Christians	it being the case that	their fast.	-
Oxford	who err after the crucified one	-	their festivals ('YD) and their fast.	... Edom the wicked, who err after the crucified one

BL Add 26899

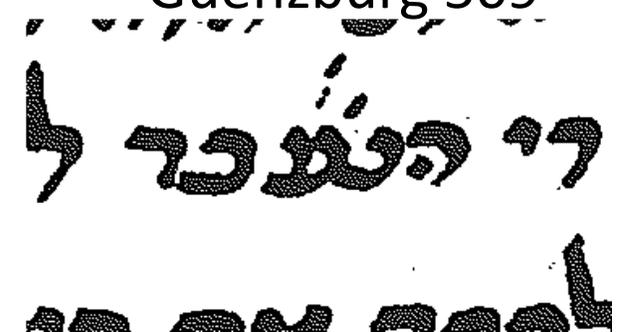
The Italian immediate family identifies the founder of Christianity as ‘the worshiped one’, Heb. *ha-ne ‘ēbād* / הַנְּעַבְד. Most members of the immediate Italian family (excepting two related late MSS: BL 10538 & Neofiti 30) often contain a symbol above the middle letter, thus: הַנְּעַבְד. Why?

JTS 5512

BAV Urbinati 48

Moscow
Guenzburg 509

Isaac Israeli's *Yesod Olam*, completed Toledo 1310 Treats Math, Astronomy, (Jewish) Calendar

Version 4 survives in 2 Manuscripts:

1. MS: Biblioteca Palatina Cod. Parma 3165: Sephardic 14th – 15th century.
2. MS: Munich, Bayerische Staatsbibliothek Cod. Hebr. 35: Venice, 1551.

What is their relation?

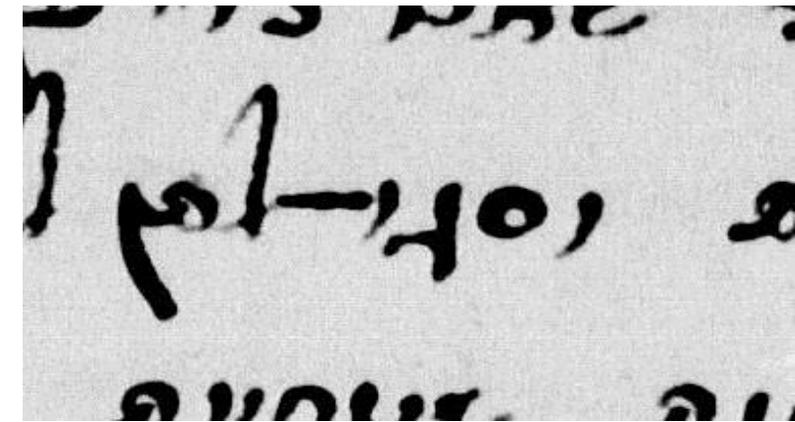
MS no. 1, line 2, word-split:

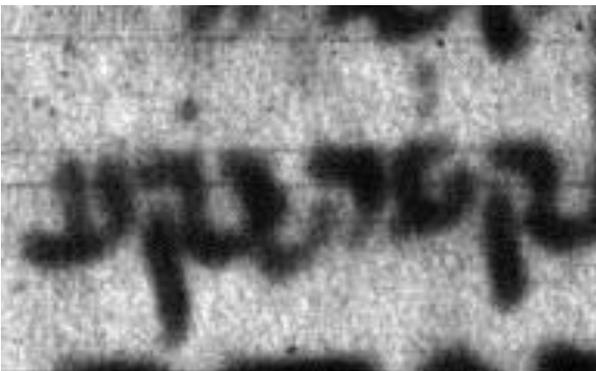
וסגו__לתן

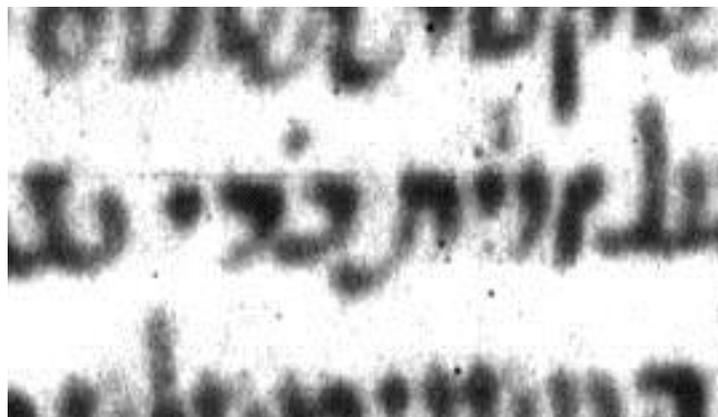
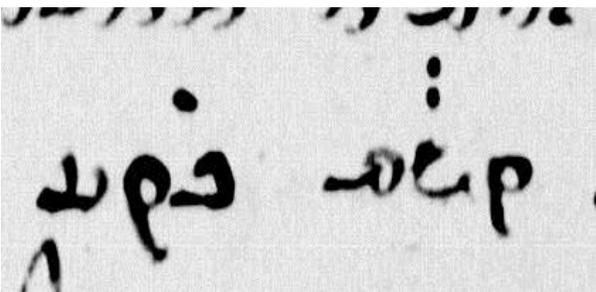
MS no. 2, word-split:

וסגו-לתן

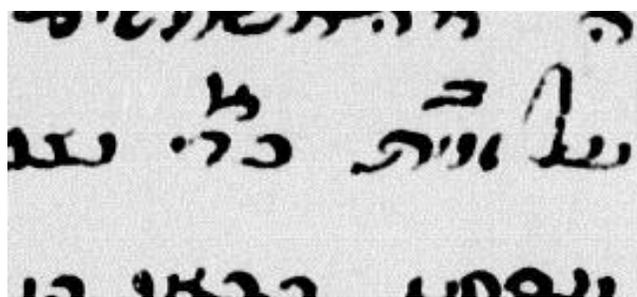

– =
קשת בקע

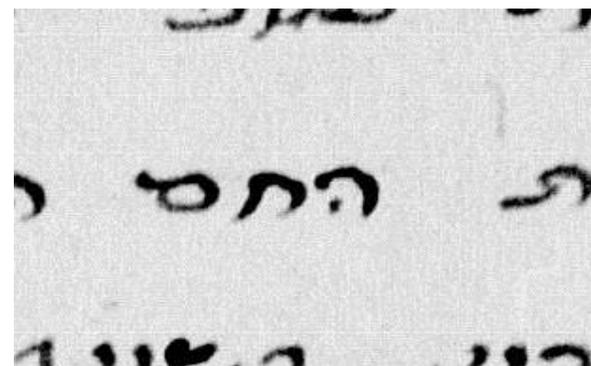

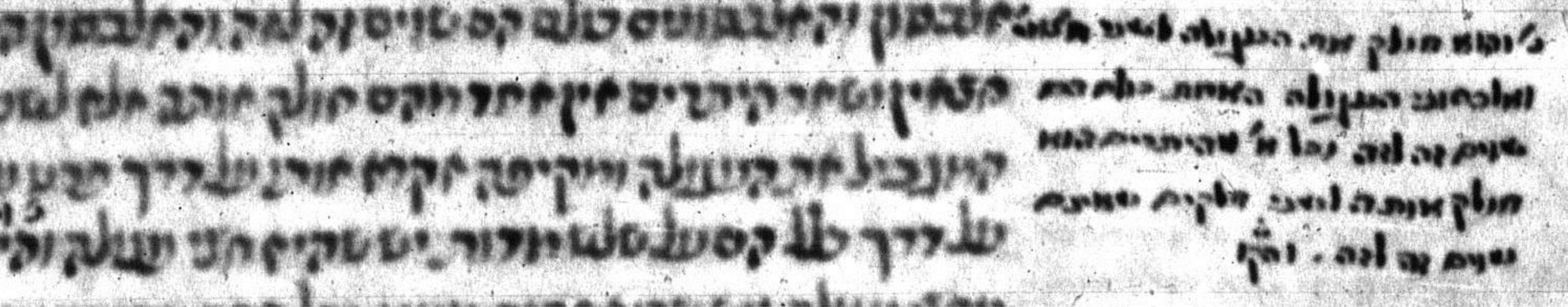
– =
זוית כדי

א ב
זוית כדי

היום
החם

Main text: 14th – 15th century Sephardic

Gloss: Probably Italian, 15th C

Editorial work done in
Italy on Hebrew
scientific works &
manuscripts from Iberia

Parma 3165, folio 6b, detail

נ' והוא חולק את העגולה לשני חצאי'
ואלכסוני העגולה האחת כולם הם
שויים זה לזה וכל א' מהיתרים הוא
חולק אותה לשני חלקים שאינם
שויים זה לזה. והקו"

Alternate version: [...] it divides the circle into two halves
and the diameters of a single circle all are
equal to one another; but each one of the chords
divides it into two parts that are not
equal to one another. [And the line ...]

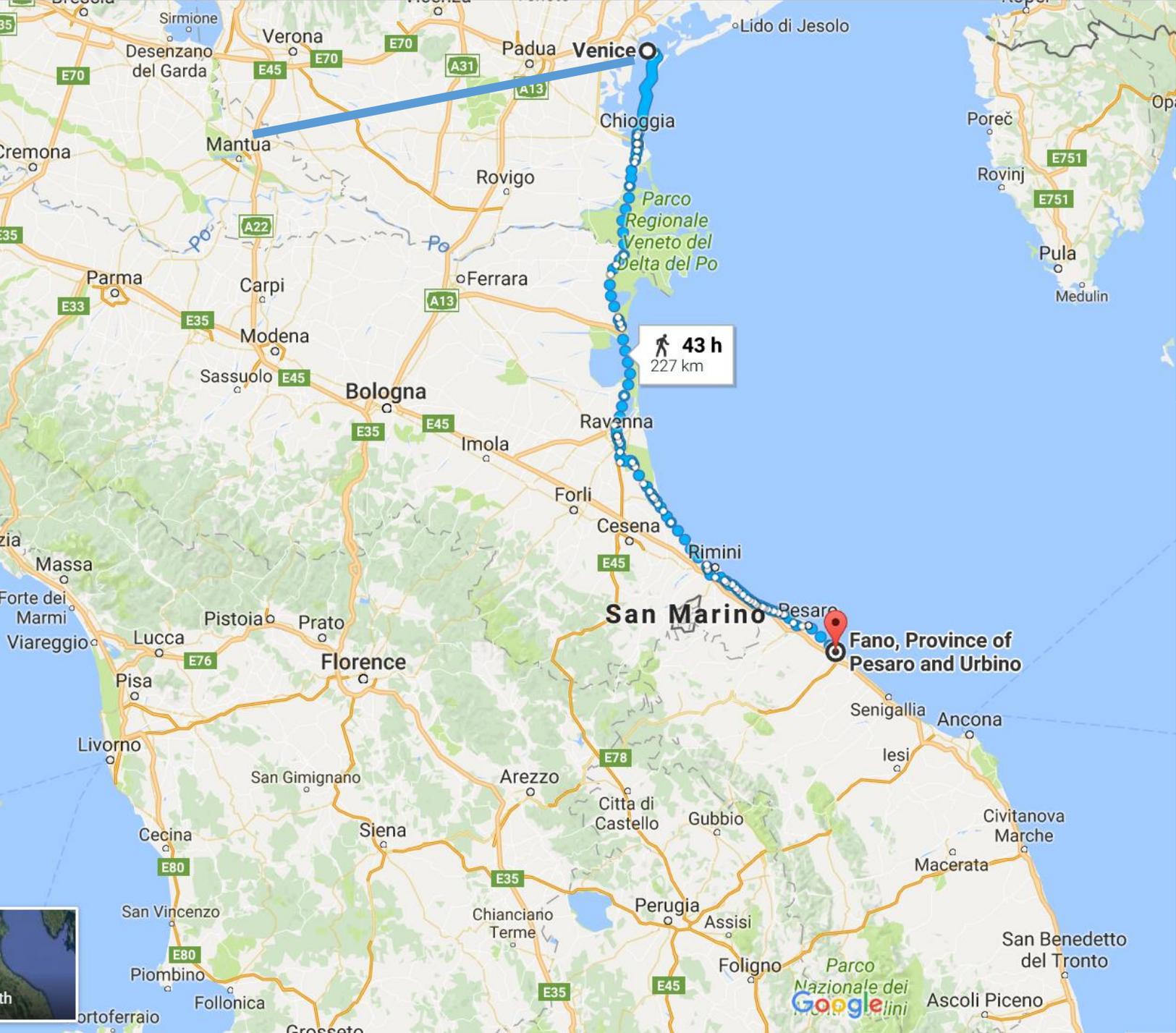

EZRA BEN ISAAC OF FANO (16th & 17th centuries)

- Chief Rabbi Laureate of Mantua
- Kabbalist; pupil of the kabbalist Israel Saruḳ
- Among his pupils: Menahem Azariah da Fano, Jacob the Levite, and Issachar Baer Eulenburg
- Possessor of valuable manuscripts
  - some of which he edited and annotated
- Venice, 1602: published collection of small treatises by Hai Gaon
- Mantua, 1613: Co-edited, from manuscript, Midrash Tanḥuma, with addenda
- Wrote legal decisions, letters, notes to kabbalistic works
  - some published

(Extracted from the Jewish Encyclopedia)

If this Rabbi is the same as our scribe, then we can fill in the earlier history and add:
Venice, 1551: completed copy of Isaac Israeli's *Yesod Olam*

Note the scribe's northward journey – from Fano to Venice; and then from Venice – west to Mantua

British Library, MS Or. 1056

Calculation of the Motions [of the Stars] (Sefer Ḥeshbon ha-Mahalakot / ספר חשבון המהלכות), by Abraham Bar Ḥayya, Spain, 11th – 12th c.

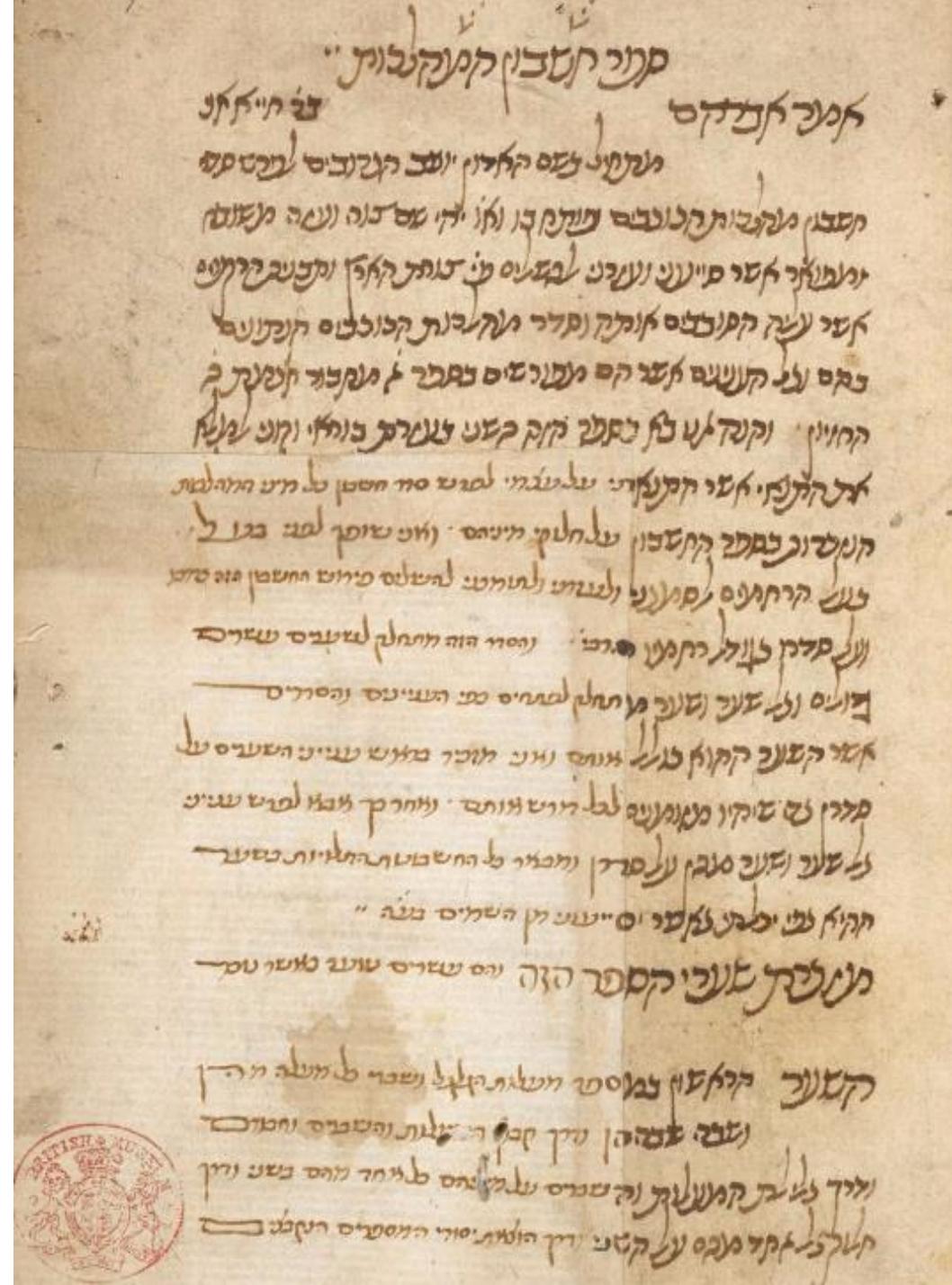
Main text scribed 13th – 14th c.

Glosses scribed 16th c.

Note that the bottom left quadrant is restored on different paper, with a different type of Hebrew script:

Original: Sefhardic;

Restored quadrant: Italian.

החזיון וקנה לט לא בשם קזק בשט זעזרם בומאי וקזק זמלא

את התנאי אשי התנאי על עבמי לביט סח חטן כל מיני המהלות

הנמשך ובשם התשוב על חלק מיניה ואזי שוסך לפי בעל

שם הרחמים שמעתי ולעזתי ולתחכני להשלים פירוש החשבון הזה טרם

ועל מדת כוונת התנאי רבי וחסד הזה מתחלק לשעשים ששירים

באיש וכל שעב ושעב מתחלק למתחייב כפי הענינים והסודים

אשר השעב הקוא כלל אותם ואזי מוכר באיש עניני השעשים על

מדרג זה שיהיו מתקוממים לכל מורש אותם ואחר כך יבאו לביט עניני

שעב ושעב סובי וכל סרדו ומבאר כל החשבוט והתלוי ותכשר

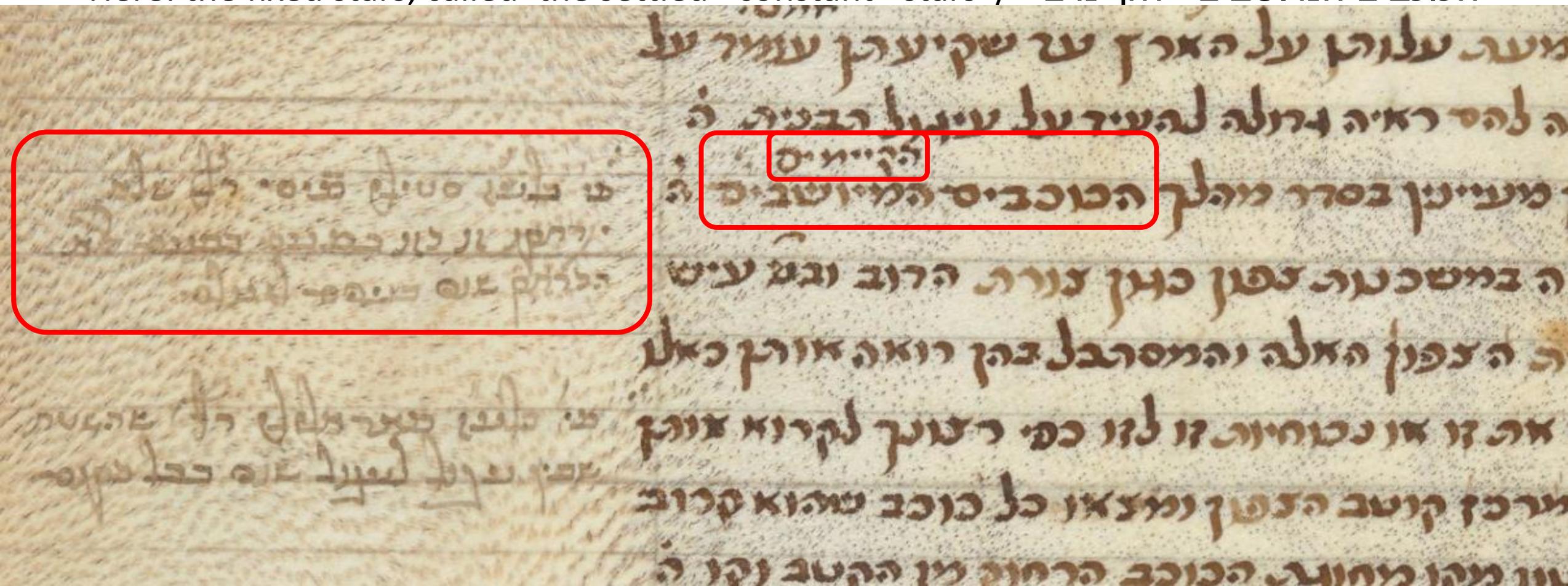

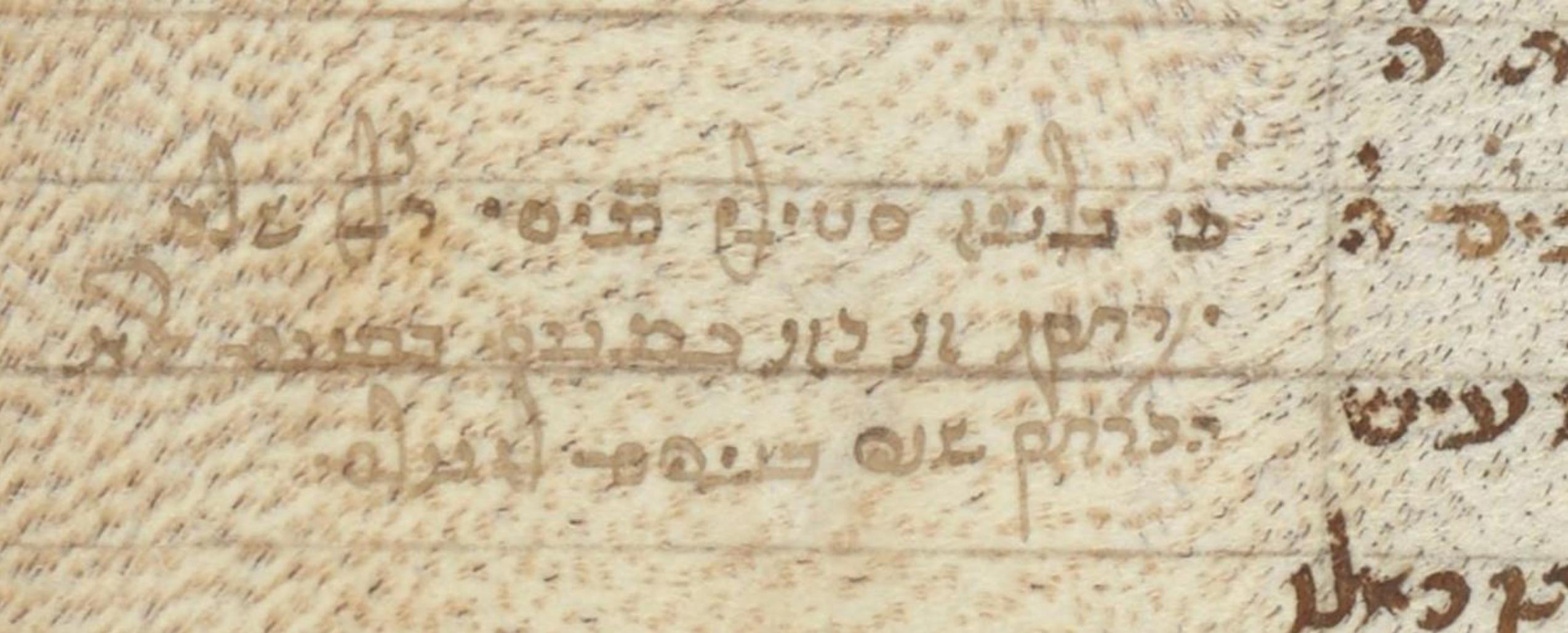
British Library, MS Or. 4597

Same as the previous work, but with a fuller title: *Shape of the Earth, Structure of the Heavenly Spheres, and the Order of the Motions of their Stars* (Sefer Şurat ha-Areş, və-Tabnit Kaddure ha-Raqia', və-Seder Məhalak Kokabehem / ספר צורת הארץ ותבנית כדורי הרקיע וסדר מהלך כוכביהם)

Entirely in Italian Hebrew Hands; Main text scribed 14th – 15th c

Here: the fixed stars, called 'the settled <constant> stars' / הכוכבים המיושבים <הקיימים>

In the foreign language [viz., Italian] this means *סטילי פִיסי* / *stelle fisse* / the fixed stars, intending to say that they do not draw apart from one another from time to time. Rather, the distance between them is forever constant.

פי' בלע"ז סטילי פִיסי ר"ל שלא יתרחקו זו מזו כפעם בפעם אלא המרחק שוה בניהם לעולם

למערב ומסב עמו אהכל הוקעים אשר החינו אל קרב שנה שאין בו שום חילוף וכל ה
הנקודות אשר ברקיע הזה מצפון ועד דרום מסתכבות על עלוניה שהן מנגודות ומקבילות
זו אהזו מהחילוף להנטות ולהסתובב משה נקודות הקטנים אשר הם כמין ההקפות הן
ומרחבים מהם לפאה צפון ודרום ובעמלה הגדולה בעמלה הנזכרת נקראה אופן
המישור והאופן הזה חולק אה ברקיע לשני חלקים שוין חציו לצפון וחציו לדרום ואל אופן

equatore

המישור

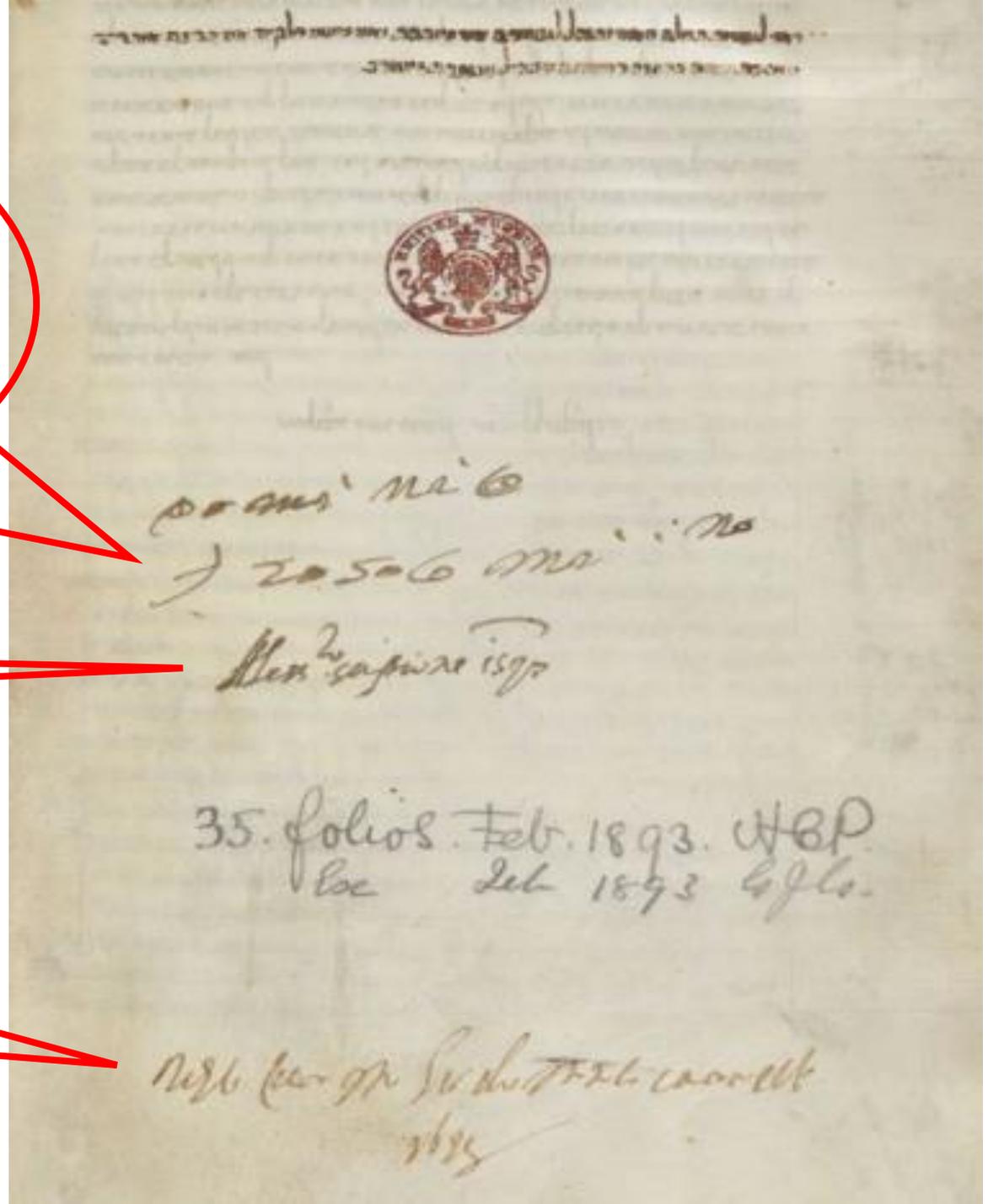
Folio 5a, detail:

Hebrew אופן המישור (= equator, lit. 'wheel of equating') translated into Italian, but in Latin letters: 'equatore' (unlike Italian translation above, which is in Hebrew letters): by a bilingual user; or by one of the 3 censors (see next slide)?

Dominico Irosolo[mi]tano (c. 1550 – c. 1620; (Venice, 1578-92?)), before his apostasy from Judaism / conversion to Christianity known as Rabbi Dr Samuel Vivas, from the Land of Israel.

Alessandro Scipione 1592

Gio Domenico Carretto 1625

There is a doubt regarding the words of the Prince (= the title of the author) here, for according to the words of all the scientists ... and so it appears from his [own] words. Therefore, this entire image is not correct in truth.

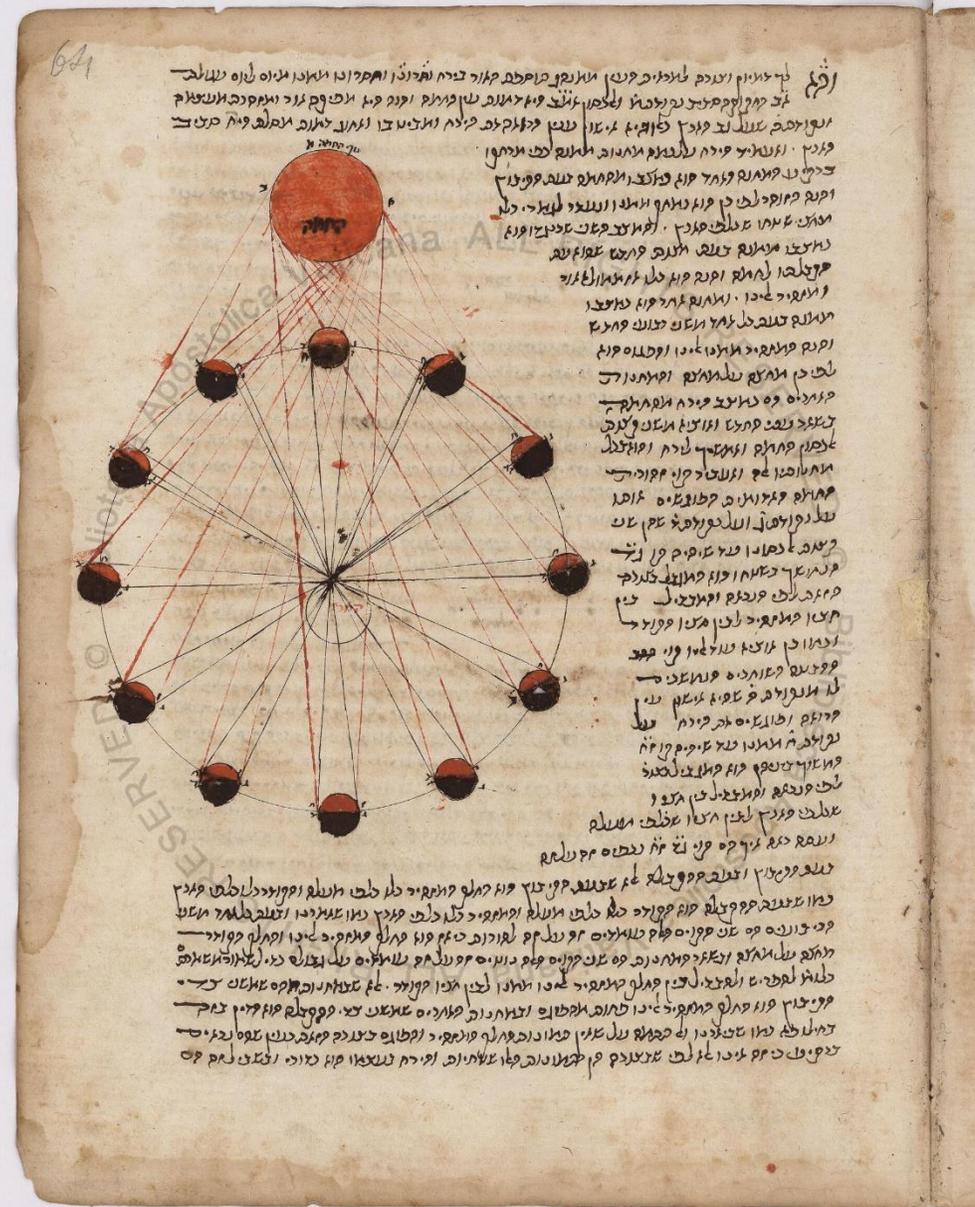
- Folio 23a.

נקודה מרכזו ומרכז אופן הסובל כאשר בין נקודה מרכז הסובל ובין מרכז הארץ והאופן
 הזה המצבול אהבמהלך נקרא אופן הנובה כפי שצריך מרכזו הארץ כפי שצריך
 מרכז האופן הסובל ממרכז הארץ ובהיות הכוכב על קטרי האופן הזה העבר על מ
 מרכז הארץ יראה הכוכב במרחק הרחוק בין הארץ או הקרוב כפי הארץ שהן גבה חזיו
 ושל חזיו זהו רבעה האופנים המצבקים אה הביהלך וזהלך סדר הביהלך מרכז
 ההקפה הולק על עקס אופן הסובל והביהלך אופן הקו הידעא אליו ממרכז האופן הידעא
 מניערב למזרח כפי שהן מיהלך המרכז באופן הלבעה עקף הכוכב הולק על עקס נלקל
 ההקפה אם יהיה עמיד בחלק החיצוני בין הולקל הוא הולק לפאה מזרח ואם יהיה עמיד
 בחלק הרבוכה הוא הולק לפאה מערב בצורה מיהלך האבנה ולבוכבים האלה עור אופן
 דומה לאופן המזלעה אשר מרכזו מרכז הארץ ואופן עטה עליו שהן מילבידיו סדר
 מיהלך רוחב הכוכב מאופן המזלעה ואין אנה חוששים לשני האופנים האלה
 כבקוס הזה כרי שלא ישכשו על המזלעיד ואין אנה עריכין אליהן כל הערך
 הזה בטיהלך האורך אשר אנה באים לפרשו ועדכא מיהלך הכוכבים האלה
 נבל בשלטה אופניהם אשר הזכרנו ולקרב הערה אל לב המזלעיד אנה
 עטה עגלה אבן על מרכזו ובהיה רמונה אופן המזלעה לכל אחד
 מהכוכבים האלה וקטר האופן הזה העבר על מרכזו ומרכז הארץ קו ארץ
 ובהיה נקודה אשר עליו ממרכז הארץ ונקודה אבנה הרוס ונקודה נשל
 הרוס ואש חולק קודה אשר בין מרכז אופן הנובה ומרכז הארץ כגבס על נ
 נקודה ונשים אותה מרכז ונטה עליה אופן שזה לאופן הנובה ופוא אופן
 ונשים אופן שזה לאופן הנובה ונטה עליה אופן שזה לאופן הנובה ופוא אופן

יש ספק בקברי הנשיא בבוא
 כי לדברי כל החכמים מרכז
 הנובה הוא יונג קרוב למרכז
 הארץ ממרכז אופן הסובל
 וכן יראה מדבריו בפבט מיהלך
 כל כוכב לבדו בנה השערי ועל
 כן כל נאה הערה זינה עבנה
 על האכנה

Isaac Israeli, *Yesod Olam*, copied in Spain?, late 14th c.

BAV Neofiti 31.

‘This manuscript was presented by the convert Ugo Boncompagni (né Solomon Corcos in Rome) to the College of the Neophytes in 1602’

B. Richler, *Hebrew Manuscripts in the Vatican Library*, p. 552

© Copyright note: All manuscript images are copyrighted by the owning libraries, and are presented here only for research purposes, without any commercial intent.

For further reading:

Sandman, Israel. “The Transmission of Sephardic Scientific Works in Italy” in *Texts in Transit in the Medieval Mediterranean* (eds. Y. Tz. Langermann and R. G. Morrison) (2016, Pennsylvania State University Press).

Wartenberg, Ilana. “The Discovery of a Fragment of Isaac Ha-Israeli’s Yesod ‘Olam in the Cairo Genizah” *Zutot*, 9 (1), 51-58.